

VARIA

– KÖNYVISMERTETÉS –

WAGNER WALKÜRJE CSALÁDJOGI TÉMÁRA

Molnár Sarolta: *A házasság intézményének perspektívái a köteléket, a tartalmat és az alanyi kört érő kihívások tükrében*
Budapest, Pázmány Press, 2022. 305 oldal, ISBN 978-963-308-423-6

Lehet-e a rend menedék, nem pedig bilincs? A szabadság a szabályok hiányában, vagy azok keretében létezik-e? Hogyan őrizhető meg az intézményi stabilitás a szabadság igénye mellett?

A házasság és a család a konfliktusok természetes közege,¹ ez azonban nem feltétlenül jelent rendellenességet vagy gyengeséget, hanem az együttélés szükségszerű következménye. A család *élő* jellegére utal, amely képes biztonságos miliőt – védőkörzeget – adni a konfliktusok rendezéséhez, amely által megerősödik.

Molnár Sarolta monográfiája Wagner Walkürjének dilemmáját szövegezte meg a jog nyelvén, a paragrafus és a kotta összeír, a szabály és a szenvedély, az intézmény és az egyéni akarat örök viszállya egymásba kapaszkodik. Ahogy a zenedráma nyitóképe nem csupán előjáték, hanem a jog és az akarat örök harcának allegóriája, úgy a jog és rend kérdése központi szerepet játszik a házasságban is, különösen a törvények, az erkölcsi normák és az egyéni akarat konfliktusában. Molnár Sarolta művében sem absztrakt elvek ez utóbbi fogalmak, hanem konkrét drámai feszültségek forrásai.

1. Vihar és törvény: A jogi kötelék három szövegének harmóniája

A kötet a házasság intézményének jelenkori perspektíváit tárja fel egy *hármasság* – kötelék, tartalom, alanyi kör – mentén. A vállalkozás tétje kettős és wagneri módon merész: egyrészt módszeresen feltárni, milyen jogi konstrukciók szolgálják a házasság stabilitását és társadalmi céljait; másrészt rámutatni, hogy a családjogi szabályozás nem lehet értéksemleges, mert mindig intézményvédelmi döntéseket közvetít.

¹ Jobbágyi Gábor: *Személyi és családi jog*. Budapest, Szent István Társulat, 2012. 183.

A könyv összehasonlító megközelítése, a normák, a gyakorlat és a dogmatika hármásának következetes egységbe rendezése és a jogpolitikai következtetések világossá- ga olyan struktúrát rajzol, amelyben a házasság nem pusztán egy élethelyzetnek a leírása, hanem koherens magánjogi intézmény. Ahogy Wotan, az istenek ura, maga hozza létre a szabályokat (a kötelekeket), de később saját döntései és érzelmei miatt kénytelen szembenézni azok következményeivel. Ez a helyzet a jogi kötelék természetével is. A jogalkotó hozza létre a házasságra vonatkozó normákat, de azok kötelező ereje független az egyéni szándéktól. A házasság jogi köteleke nem pusztán a felek akaratán alapul, hanem egy intézményes *társadalmi rend* része, amelynek célja a stabilitás, a szolidaritás és a társadalmi reprodukció biztosítása.² A kötelék tehát nem csak szerződés, hanem normatív struktúra, amelyet nem lehet tetszés szerint feloldani – ahogy Wotan sem tudja egyszerűen megszegni saját törvényeit.

A kötet szerzője a nyugati, monogám házassági modellen belül, jogcsaládokhoz kötött példákkal dolgozik, és minden fontos állítását rögzíti a pozitív jog és az ítélkezési gyakorlat talaján. A jogösszehasonlító módszer elkerülhetetlen kockázatát – ti. a mintaválasztás önkényének árnyát – reflektáltan kezeli, mert nem ‘színes térképet’ rajzol, hanem összehasonlítható funkciókat állít egymás mellé, és jogcsaládok mentén emel ki egy-egy nemzeti megoldást. A monográfiának már a címe is átfogóan fogalmazza meg a tárgyalandó kérdéseket és a kutatás távlatát, mintha a wagneri nyitókép vihara jelenne meg a gyorsan változó társadalmi környezet metaforájával, de hamar világossá válik, hogy a menedéket adó ház közepe – a kőrisfa törzse – a házasság intézményi magja. Olyan stabil pont, amelyhez ott is és itt is az elemzés egész logikája rögzül.

2. Kard a fatörzsben: a bontás paradoxona

A walkürbeli kőrisfa törzsébe szúrt ősi kard a potenciál jelképe. Jelen van a lehetőség, de nem az határozza meg magát a köteleket. Amikor a rend fölötti akarat – az isteni hatalom – a kardot széttöri, az nem a szeretet tagadása, hanem annak kijelölése, hogy a szabályok hierarchiája *korlátot szab az egyéni döntésnek*. A monográfia jogdogmatikája hasonlóan beszél: a kötelék fennmaradását nem a bontás lehetősége, hanem a kötelmi és tartalmi normák koherenciája biztosítja.

Ha a házasság és a család, mint az emberi közösség egyik legősibb és legszilárdabb értéke, önként vállalt forma, s a jogrend oltalma alatt áll, akkor a jog szerepe úgy rajzolódik ki, mint e szabad elhatározás tartós rendbe foglalása. A mindennapok magánjogában a családjogi normák nem csupán őrzik e választás külső határait, hanem – ideális esetben – a szabadság *mélyebb értelmét* teszik otthonossá: a hűség időbeliségét, a felelősség közösségi jelentését, az ígéret súlyát.³ Mégis, ritkán tesszük fel a

² Ahogy Tárkány Szűcs Ernő megfogalmazta: „[...] olyan parányi egységről van szó, amely csak egy hálószele ugyan annak, amit társadalomnak nevezünk, de a sok hasonló kis társulás milliós tömegével tulajdonképpen kitölti az emberi közösséget.” Tárkány Szűcs Ernő: *Magyar jogi népszokások*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2003. 406.

³ A választás szabadságával összefüggésben érdemes megjegyezni, hogy a jogi normák *tevésre* fizikailag senkit nem kényszeríthetnek, csupán tűrésre, azaz arra, hogy a jogi norma megszegésének jogkövet-

kérdést: vajon a családjog valóban a szabadság nyelvén szól-e, s képes-e közvetíteni azt az értékválasztást, amelyben a személy önmagát a másikhoz köti? Vagy elakad a formánál, a schopenhaueri „elméleti egoizmusnál”⁴, miközben a tartalom lassan elhalványul a jogszabály betűi között?

Mindezek levezethetők a kötet egyik *kulcsállításából*, miszerint a bontás jogi lehetősége nem a házasság fogalmi eleme. A kötelék nem feltételes aktus, amelyet a jövőbeli feloldhatóság definíciószerűen kísér, hanem a bontás a jogrend által kezelt kivételes mechanizmus. Ebből következik, hogy a létrehozás és felbontás szabályai – eljárási garanciáikban és ösztönző struktúráikban – a kötelék fenntarthatóságát kell szolgálják.

A monográfia szerzője a házastársi viszony belső architektúráját a szolidaritás–egyenlőség–együtműködés háromszögében írja le. Kiemelkedő a vagyoni jogi rendszerek tipológiája, a rendelkezési jogok, felelősségi szabályok, a vagyoni jog variánsai, valamint ezek ösztönző hatásai. A szabályozás, mint a jogintézményt körberajzoló wotani tűz, nem gát, hanem *védőöv*, amely jól érzékelteti, hogy a szabályozás célja nem a mozgástér szűkítése, hanem az intézményi integritás őrzése; a monográfia éppen ezt követeli meg a tartalmi szabályoktól. A tartalmi normák tehát nem pusztán korlátoznak, hanem védőmechanizmusokat hoznak létre a felek és – közvetve – a gyermekek számára.

Brünnhilde, a walkür, Wotan parancsát megszegve cselekszik az emberi szeretet védelmében. Ez a konfliktus a jogi kötelék és az erkölcsi igazság feszültségét jeleníti meg, de Brünnhilde nem tagadja a köteléket, hanem értelmezni próbálja azt az *emberi méltányosság* tükrében, avagy egy jogon kívüli zsinórmérték szerint individualizálni.⁵ A házasság jogi köteléke sem lehet teljesen érzéketlen az emberi viszonyok valóságára. A jogalkalmazás – mint Brünnhilde tette – olykor értékelő módon közelít a normákhoz, hogy azok ne pusztán formálisak, hanem igazságosak is legyenek. Wotan, miután Brünnhilde megszegi a parancsot, nem semmisíti meg őt, hanem tűzgyűrűvel veszi körül – egyfajta védelmi szankcióval. Ez a jelenet a kötelék megszegésének jogkövetkezményeit jeleníti meg, nem bosszú, hanem rendszerfenntartó válasz.

3. Alanyi kör és pluralizmus: Fricka árnyéka

Az alanyi kör meghatározása – kik és milyen feltételekkel lehetnek a házasság címzettjei – a kötet szerint mindig értékválasztás. A szerző álláspontja szerint a házasság intézményvédelme az alkotmányos rendben kifejezett *közösségi preferencia*, amely nem oldható fel teljes pluralizmusban anélkül, hogy az intézmény fogalmi magja (különösen az egymást kiegészítő kapcsolat és a reprodukzív orientáció társadalmi funkciója) el ne halványuljon.

kezményeit viselje valaki. Szabó József: *A jogbölcselet vonzásában. Válogatott tanulmányok* (szerk. Szabadfalvi József). Miskolc, Bíbor, 1999. 34.

⁴ Arthur Schopenhauer: *A világ mint akarat és képzet* (ford. Tandori Ágnes és Tandori Dezső). Budapest, Osiris, 2007. 147.

⁵ Barzó Tímea: *A magyar család jogi rendje*. Budapest, Patrocinium, 2017. 50.

Wagnernél Fricka alakja – aki a házassági rend védelmezőjeként következetességet kér – olyan, mint a jogalkotó intézményvédelmi parancsa. Wotan, a hatalom birtokosa, mégsem cselekedhet tetszése szerint: kötik korábbi ‘szerződéseit’, vagyis a rendszer belső jogi logikája. Ez pontosan az a helyzet, amelyre a monográfia utal: a normatív hierarchia kijelöli a mozgásteret még akkor is, ha az egyéni méltányosság (Brünnhilde ‘szívjoga’) más irányba húzna.

A monográfia ebből a szempontból nemcsak országok között, hanem intézménytípusok között is összehasonlítja. A házasságot a különféle élettársi és bejegyzett partnerviszonyokkal veti egybe. Három kérdésen halad végig: mennyiben váltják ki e formák a házasság joghatásait; mennyire koherensek egymással és a családjogi célokkal; miként követik vagy formálják a társadalmi változásokat. A konklúzió nem egyszerűsít. A „riválisok” társadalmi elfogadottsága tény.⁶ A *pluralizmus* ugyan érték, de ha az alternatív formák teljes joghatásbeli azonosságot kapnak, a házasság specifikus ösztönzőereje és intézményi jelentése morzsolódik fel; ahogy a menekülő pár walkürbeli kapcsolata a zenedrámában is intenzív, de normakonfliktusba ütköző együttélési forma. Nem a ‘szerelem’ vitája ez, hanem a rend és a szabadság összeütkezésé. A monográfia szerint a jogalkotónak pontosan itt kell állást foglalnia, melyik formát részesíti előnyben és miért, figyelemmel a házasságban és a családban jelen lévő kulturális, etikai, szociális, szellemi, érzelmi és vallási értékek feltérképezhetetlen összességére.⁷

4. A tűzgyűrű ígérete: intézményvédelmi jövőkép

A monográfia érvelése fegyelmezett, válogatott szakirodalmi és joggyakorlati bázisa didaktikus. A jogösszehasonlítás nem illusztráció, hanem érv, a szabályozási változatok bemutatásából következetesen levezetett jogpolitikai tézisek születnek. Külön érték a vagyonjogi rendszerek részletes tipológiája és a bontás fogalmi helyének pontos kijelölése.

Molnár Sarolta könyve egyszerre helyzetkép és iránytű. A szerző meggyőzően mutatja meg, hogy a házasság intézménye nem anakronizmus, hanem a magánjog egyik kulcsfontosságú eleme, amelynek védelme és korszerűsítése össztársadalmi érdek. Ha a család nem kap védelmet és stabilitást, az egyén és a közösség egyaránt szétesik.⁸ A monográfia erénye a szigorú módszertan, a dogmatikai tisztázás és a jogpolitikai bátorság ritka együttállása.

A kötet történeti érzékenységgel elemzi a családjog ‘kiszakítottságának’ következményeit. Bár a polgári jogi integráció előre haladt, maradtak dogmatikai sebek, amelyeket a jogalkalmazásnak kell begyógyítania – következetes érveléssel, ítélkezési gyakorlatot építő döntésekkel. Brünnhilde sorsa Wagnernél – a tűzgyűrűvel

⁶ Szeibert Orsolya: *Házasságkötés Európában a jogegységesítő törekvések tükrében*. Budapest, ELTE Eötvös, 2014. 11.

⁷ Lábady Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2002. 37.

⁸ Nizsalovszky Endre: *A család jogi rendjének alapjai*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963. 22.

körülvett nyugalom – akár a jogalkalmazás allegóriájaként is olvasható. A szankció keretet is ad a jövőnek, vagyis csak koherens normatív érvek képesek tartósan alakítani az intézményi rendet. A tűzzel őrzött kör nem tiltás, hanem ígéret. Csak az a rend marad életképes, amely képes megvédeni saját magját, és egyúttal teret nyit annak, ami a jövő – a felek felelős szolidaritása és a gyermekek érdekeinek elsődlegessége – felé mutat. A monográfia üzenete ugyanez: intézményt védeni annyi, mint jövőt építeni. S ha Wagner történetét átkereteznénk a hatályos joggal, a cselekmény nagy része nem jutna el a tragédiáig.

Navratyil Zoltán
egyetemi docens

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9798-014X>

